

BOOK REVIEW “Intangible Cultural Heritage into Classroom”

Tachawan Panyawutthitham^{1*}

¹ Knowledge Manager, Office of Knowledge Management and Development (Public Organization), Thailand

* Corresponding author. E-mail: tachawan@okmd.or.th

ABSTRACT

The purpose of this article is to introduce the textbook named, “Intangible Cultural Heritage into Classroom”, written by the Academic and Educational Standards Bureau, under the Office of the Basic Education Commission. The book is based on knowledge from Bringing Living Heritage to the Classroom in Asia-Pacific: A Resource Kit and integrates this knowledge into the context of Thailand. The book presents content on intangible cultural heritage and its integration into learning management. It is divided into five chapters, starting with an introduction to intangible cultural heritage in both global and Thai contexts. The book then explores contemporary learning management concepts related to integrating intangible cultural heritage into education. It goes on to propose methods for managing learning using intangible cultural heritage, along with examples of actual practices and lesson plans from teachers in Thailand and Laos. However, the book lacks coverage on the roles of parents, community members, school administrators, and policymakers in managing learning that integrates intangible cultural heritage. These aspects could be further developed in future editions to create a more comprehensive resource.

Keywords: Intangible Cultural Heritage, Learning Management, Basic Education

บทวิจารณ์หนังสือ “แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สำหรับการศึกษาระดับพื้นฐาน”

เตชวัน ปัญญาวุฒิธรรม^{1*}

¹ นักจัดการความรู้ สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: tachawan@okmd.or.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแนะนำหนังสือเรื่อง “แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสำหรับการศึกษาระดับพื้นฐาน” เขียนโดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งใช้ฐานความรู้จากหนังสือ Bringing living heritage to the classroom in Asia-Pacific: a resource kit โดยนำมาบูรณาการกับองค์ความรู้ในบริบทประเทศไทย หนังสือนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ แบ่งการนำเสนอออกเป็น 5 บท เริ่มตั้งแต่เนื้อหาเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้งในบริบทสากลและบริบทประเทศไทย ก่อนจะนำเสนอแนวคิดการจัดการเรียนรู้ร่วมสมัยที่สัมพันธ์กับการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แล้วจึงเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และตัวอย่างการดำเนินการและแผนการจัดการเรียนรู้ในการบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินงานจริงของครูในประเทศไทยและประเทศลาว โดยเนื้อหาในหนังสือขาดประเด็นเกี่ยวกับบทบาทของผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน บทบาทของผู้บริหารหรือผู้จัดการโรงเรียน และบทบาทของผู้กำหนดนโยบายในการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถนำไปพัฒนาให้สมบูรณ์ได้ในอนาคต

คำสำคัญ: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, การจัดการเรียนรู้, การศึกษาระดับพื้นฐาน

© 2025 JAE: Journal of Applied Education

วิจารณ์หนังสือ: แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สำหรับการศึกษาระดับพื้นฐาน

ผู้เขียน: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักพิมพ์: ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ปีที่พิมพ์: 2567

จำนวนหน้า: 208 หน้า

บทนำ

นับตั้งแต่องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือองค์การยูเนสโก (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) ได้มีอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage Act 2003) ซึ่งให้ความสำคัญกับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage: ICH) หรือที่มีชื่อเรียกในภาษาไทยอย่างหลากหลาย เช่น มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มรดกวัฒนธรรมนามธรรม มรดกวัฒนธรรมทางจิตใจ มรดกวัฒนธรรมที่ไม่เป็นวัตถุ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558) มรดกวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กายภาพ มรดกวัฒนธรรมอภายภาพ มรดกวัฒนธรรมไร้รูปลักษณะ (ชีวสิทธิ์ บุญยเกียรติ, 2560) ซึ่งต่อมาภายหลังคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้บัญญัติศัพท์ใหม่เพื่อใช้เรียกมรดกวัฒนธรรมประเภทนี้ว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2558) อันเป็นมรดกที่เป็นปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรม อันเป็นผลจากสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกวัฒนธรรมของตน (UNESCO, 2003) ซึ่งประเทศไทยได้เข้าไปเป็นสมาชิกอย่างสมบูรณ์ในอนุสัญญานี้ในปี พ.ศ. 2559 และได้ดำเนินการสงวนรักษาตามแนวทางของอนุสัญญาเรื่อยมา

องค์การยูเนสโกได้ให้ความสำคัญกับการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในแนวทางที่หลากหลาย โดยการบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ นับเป็นแนวทางหนึ่งที่ได้รับการส่งเสริมและต่อยอดให้ประเทศต่าง ๆ ได้นำไปใช้บูรณาการกับการจัดการเรียนรู้ในแต่ละประเทศ ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ เนื่องจากการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีหลักการของการกระจายอำนาจให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาให้สามารถออกแบบหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องและเหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของผู้เรียน รวมไปถึงสภาพบริบทและสังคมซึ่งมีความแตกต่างหลากหลาย ทั้งยังเป็นประเด็นสำคัญที่บัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยเฉพาะมาตรา 23 การจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ใน (3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา และมาตรา 27 วรรคสอง ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้ศึกษาแนวทางการ บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ ซึ่งได้นำฐานความรู้และประสบการณ์ทำงานขององค์การยูเนสโกมาใช้ต่อยอดกับการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยนำเนื้อหาจากหนังสือ “Bringing living heritage to the classroom in Asia-Pacific: a resource kit” (การนำมรดกที่มีชีวิตมาสู่ห้องเรียนในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก: ชุดทรัพยากร) (UNESCO, ICHACAP and APCEIU, 2022) มาพัฒนาร่วมกับผลการดำเนินการจากการดำเนินโครงการประชุมครูไทย - ลาว “การบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน” (Thai - Lao Teachers Training on Bringing Living Heritage to Classroom) ปี พ.ศ. 2565 - 2567 ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน องค์การยูเนสโก และสถาบันสื่อเด็กและเยาวชน ภายใต้การสนับสนุนของศูนย์ข้อมูลและเครือข่ายระหว่างประเทศเพื่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ในอุปถัมภ์ขององค์การยูเนสโก (International Information and Network Centre for Intangible Cultural Heritage in the Asia-Pacific Region: ICHAP) และศูนย์การศึกษาเอเชีย - แปซิฟิกเพื่อความเข้าใจระหว่างประเทศ ในอุปถัมภ์ขององค์การยูเนสโก (Asian-Pacific Centre of Education for International Understanding under the Auspices of UNESCO: APCEIU) ซึ่งได้จัดการอบรมครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และครูจาก 4 แขวงของประเทศลาว แล้วจึงพัฒนาและเรียบเรียงเนื้อหาออกมาเป็นหนังสือ “แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสำหรับ

การศึกษาขั้นพื้นฐาน” (Intangible Cultural Heritage into Classroom) เพื่อช่วยให้ครูและผู้สนใจได้ทำความเข้าใจ การนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแนะนำหนังสือเรื่อง “แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน” โดยนำเสนอเค้าโครงและเนื้อหาของหนังสือโดยสังเขป และวิจารณ์หนังสือผ่านการ วิเคราะห์จุดเด่นและจุดด้อยของหนังสือ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจหนังสือฉบับนี้ในหลากหลายมุมมองและ จะเป็นประโยชน์ต่อการนำเนื้อหาและบทวิจารณ์หนังสือไปเป็นแนวทางในการบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมใน การจัดการเรียนรู้สู่ผู้เรียนได้ต่อไป

เค้าโครงและเนื้อหาโดยสังเขป

หนังสือแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Intangible Cultural Heritage into Classroom) เขียนโดย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหนังสือที่นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการบูรณาการ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีการจัดองค์ประกอบของหนังสือที่เหมาะสมกับการนำเสนอเนื้อหา ทั้ง การใช้รูปแบบอักษรและการจัดรูปแบบเนื้อหาที่อ่านง่าย การแทรกภาพประกอบในหัวข้อต่าง ๆ ให้เนื้อหามีความน่าสนใจ และการใช้แผนผัง แผนภูมิ และตารางสรุปประเด็นให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้น รวมถึงการแสดงคิวอาร์โค้ด (QR Code) แนะนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่นำเสนอให้ผู้อ่านสามารถอ่านเพิ่มเติมได้จากเอกสารต่าง ๆ โดยหนังสือ แบ่งการนำเสนอเนื้อหาออกเป็น 5 บท และนำเสนอข้อมูลเพิ่มเติมในภาคผนวก ซึ่งมีเค้าโครงและเนื้อหาโดยสังเขป ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

นำเสนอภาพรวมและพัฒนาการแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและการบูรณาการสู่การจัดการ เรียนรู้ แบ่งเนื้อหาเป็น 2 ส่วน คือ (1) พัฒนาการของแนวคิดของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายตั้งแต่เริ่มต้นในยุค หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ทั่วโลกได้ตระหนักถึงความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมที่นับวันจะสูญหายไป จึงได้มีแนวคิดจะ ส่งเสริมและรักษาไว้ โดยมีพัฒนาการของแนวความคิด แนวทางในการดำเนินการ และการจัดทำอนุสัญญาระหว่างประเทศที่ เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมมาเป็นลำดับ จนถึงการออกอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage: ICH Convention) และ (2) การ ดำเนินการเรื่องการบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่การจัดการเรียนการสอน: จากนานาชาติสู่ไทย ซึ่งอธิบายการ ดำเนินการในการบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการจัดการศึกษาเรียนรู้ โดยได้มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง แบ่งเป็นหลายระยะ ทั้งในระดับการดำเนินการขององค์การยูเนสโกและประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทย

บทที่ 2 มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ตั้งแต่ (1) ที่มาของคำ “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ที่มีความ สับสนของการใช้คำทั้งในภาษาอังกฤษ ภาษาไทย รวมทั้งในภาษาอื่น ๆ และการบัญญัติคำเรียกในภาษาไทย (2) ความหมายและประเภทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ทั้งในบริบทสากลตามอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดก วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 และบริบทประเทศไทยตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม พ.ศ. 2559 (3) ระดับของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ในการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของ ไทย ซึ่งแบ่งออกเป็นระดับมนุษยชาติ ระดับชาติ และระดับจังหวัด (4) การส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ที่อธิบายให้เห็นถึงแนวทางการส่งเสริมและรักษาหรือการสงวนรักษา (Safeguarding) ซึ่งเป็นมาตรการเพื่อให้มรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดำรงอยู่ได้ต่อไป โดยการจำแนก (Identification) การบันทึกหลักฐาน (Documentation) การวิจัย (Research) การอนุรักษ์ (Preservation) การคุ้มครอง (Protection) การส่งเสริม (Promotion) การเอื้อให้เด่นชัดขึ้น (Enhancement) การถ่ายทอด (Transmission) ทั้งในระบบและนอกระบบ และการฟื้นฟู (Revitalization) รวมถึงแนวทาง การดำเนินการโดยการกำหนดมาตรการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การถ่ายทอดความหมาย ความรู้ และทักษะ และการเชื่อมโยงสู่โรงเรียนและชุมชน และ (5) ประโยชน์และคุณค่าของการจัดการเรียนรู้ด้วยมรดกภูมิปัญญา

ทางวัฒนธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลดีที่จะเกิดขึ้นในการบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับ กิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน

บทที่ 3 แนวคิดการจัดการศึกษาร่วมสมัยกับการจัดการศึกษาด้วยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

นำเสนอแนวคิดสำคัญของการจัดการศึกษาในสังคมร่วมสมัยที่สามารถเชื่อมโยงกับการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งองค์การยูเนสโกได้เสนอแนวคิดสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ (1) การจัดการเรียนรู้ด้วยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลก (Global Citizenship Education: GCED) (2) การจัดการเรียนรู้ด้วยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) (3) การจัดการเรียนรู้ด้วยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านอารมณ์และสังคม (Social and Emotional Learning: SEL) และ (4) การจัดการเรียนรู้ด้วยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ใช้ภาษาแม่เป็นฐาน (Mother Tongue-Based Education: MTBE)

บทที่ 4 แนวทางการจัดการเรียนรู้ด้วยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

นำเสนอแนวทางและขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ด้วยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยเสนอ (1) แนวทางการดำเนินการในการจัดการเรียนการสอนด้วยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จำนวน 3 แนวทาง คือ จัดตามประเภทของหลักสูตร จัดตามลักษณะการบูรณาการในเนื้อหาสาระ และจัดตามลักษณะของกลุ่มครูผู้สอน และ (2) ขั้นตอนการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่ห้องเรียน จำนวน 6 ขั้นตอน ตั้งแต่การทำความเข้าใจบริบทหรือข้อมูลของท้องถิ่น การเชื่อมโยงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับวิชาหรือกิจกรรมการเรียนรู้ การเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เลือกสรร การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การบันทึกผลการทำงานและแบ่งปันประสบการณ์ และประเมินผลการทำงาน โดยในแต่ละขั้นตอนนอกจากจะอธิบายกระบวนการในขั้นตอนนั้น ๆ แล้ว ยังมีการยกตัวอย่างกรณีศึกษาจากหลายประเทศให้เห็นถึงแนวทางการดำเนินการในขั้นตอนนั้น ๆ ด้วย

บทที่ 5 การบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่การจัดการเรียนรู้

นำเสนอแนวคิดการบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนสามารถกำหนดเนื้อหาของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนำไปออกแบบและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนใน 2 รูปแบบ คือ การสอนเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (Teaching about Intangible Heritage) และการสอนโดยใช้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (Teaching with Intangible Heritage) โดยในบทนี้ได้แสดงตัวอย่างการดำเนินการและแผนการจัดการเรียนรู้ในการบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ที่เป็นผลมาจากการดำเนินโครงการ “การบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน” (Thai - Lao Teachers Training on Bringing Living Heritage to Classroom) ในปี พ.ศ. 2565 - พ.ศ. 2567 ดังนี้ (1) การดำเนินการบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในรายวิชา จำนวน 19 หลักสูตร (2) การดำเนินการบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในกิจกรรมนักเรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร จำนวน 8 หลักสูตร (3) แผนการจัดการเรียนรู้และแผนการจัดกิจกรรมที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จำนวน 10 แผน ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จำนวน 7 แผน และแผนการจัดกิจกรรมนักเรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร จำนวน 3 แผน

ภาคผนวก

นำเสนอข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 2 ประเด็น คือ (1) บัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติที่ขึ้นทะเบียนแล้ว โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 - พ.ศ. 2566 และ (2) หลักการทางจริยธรรม 12 ประการที่สามารถช่วยนำทางการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (The 12 Ethical Principles for Safeguarding Intangible Cultural Heritage) ซึ่งเป็นหลักการด้านจริยธรรมสำหรับการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้หรือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ได้รับการยกย่องขึ้นภายใต้จิตวิญญาณของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 และตัวบทระหว่างประเทศที่มีอยู่เพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและสิทธิ

ของชนพื้นเมือง อันเป็นหลักการที่มุ่งหวังให้เป็นแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับรัฐบาล องค์กร และบุคคล ที่ส่งผลโดยตรงหรือโดยอ้อม ต่อมรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเพื่อให้แน่ใจว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจะคงอยู่อย่างยั่งยืน

บทวิจารณ์

หนังสือ “แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสำหรับการศึกษาระดับชั้นพื้นฐาน” (Intangible Cultural Heritage into Classroom) เป็นหนังสือที่นำเสนอประเด็นเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม และการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนรู้ที่จะก่อให้เกิด กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและยังเป็นประโยชน์ต่อการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งถือเป็นจุดเด่นของ หนังสือ ทว่าหนังสือเล่มนี้ก็มีจุดด้อยที่บางประเด็นที่เกี่ยวข้องอาจขาดหายไป แต่เป็นส่วนที่สามารถพัฒนาเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ ได้ โดยสามารถสรุปจุดเด่นและจุดด้อย ได้ดังนี้

จุดเด่น: หนังสือแนะนำแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นการบูรณาการ องค์ความรู้กับศาสตร์อื่นอย่างเป็นสาขาที่สามารถส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างหลากหลายและส่งผลให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้บนฐานของชุมชนและวัฒนธรรมของตน อันเป็นรากฐานและทุนสำคัญที่สามารถนำไปต่อยอดสร้างสรรค์ได้ โดยเนื้อหาของหนังสือเริ่มต้นตั้งแต่การวางรากฐานความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้งในบริบทสากลและ บริบทประเทศไทยให้ผู้จัดการเรียนรู้หรือผู้อ่านได้เข้าใจ ก่อนจะนำเสนอแนวคิดการจัดการศึกษาเรียนรู้ร่วมสมัยที่สัมพันธ์กับ การจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แล้วจึงเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้ด้วยมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมที่แสดงแนวทางที่เหมาะสมไว้หลายแนวทางและมีรูปแบบขั้นตอนการดำเนินการที่ชัดเจน โดยในแต่ละขั้นตอนได้มีการยกตัวอย่างกรณีศึกษาจากหลายประเทศให้เห็นถึงตัวอย่างดำเนินการในขั้นตอนนี้ ๆ ในหลายบริบท รวมถึงยังได้แสดง ตัวอย่างการดำเนินการและแผนการจัดการเรียนรู้ในการบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ซึ่งเป็น ผลมาจากการดำเนินงานจริงของครูในประเทศไทยและลาวที่มีการบูรณาการกับการเรียนการสอนกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง ในขณะที่เดียวกันก็มีการบูรณาการกับ กลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เช่น ศิลปศึกษา การงานอาชีพ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งครูผู้จัดการเรียนรู้หรือผู้อ่านจะสามารถนำไป บูรณาการในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้อย่างหลากหลาย ทั้งแนวทางที่เป็นการสอนเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม (Teaching about Intangible Cultural Heritage) ให้ผู้เรียนได้ลงมือทำและเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม และการสอนโดยใช้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (Teaching with Intangible Cultural Heritage) ให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้มนทัศน์เชิงวิชาการที่สัมพันธ์อยู่กับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น ๆ นอกจากนี้ การนำเสนอเนื้อหาของหนังสือ ยังสอดคล้องกับบริบทของโลกปัจจุบันที่เกิดการไหลบ่าและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมอย่างมาก ทำให้พื้นที่ทั่วโลก กลายเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจะเป็นแนวทางในการส่งเสริม การเรียนรู้เพื่อการยอมรับและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วย

จุดด้อย: หนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้แปลและนำฐานความรู้มาจากหนังสือ “Bringing living heritage to the classroom in Asia-Pacific: a resource kit” (การนำมรดกที่มีชีวิตมาสู่ห้องเรียนในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก: ชุด ทรัพยากร) ขององค์การยูเนสโก (UNESCO) สถาบันสื่อเด็กและเยาวชนฯ (ICHAP) และศูนย์การศึกษาเอเชีย - แปซิฟิกเพื่อ ความเข้าใจระหว่างประเทศฯ (APCEIU) ซึ่งได้วิเคราะห์องค์ความรู้มาบูรณาการกับองค์ความรู้ในบริบทประเทศไทยทั้ง ความรู้เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ทว่ามีบางประเด็นที่มีอยู่ในหนังสือต้นฉบับแต่ผู้เขียนมิได้นำมาเสนอในหนังสือเล่มนี้ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญและน่าสนใจที่ เหมาะแก่การนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ คือ บทบาทของผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน บทบาทของผู้อำนวยการหรือ ผู้จัดการโรงเรียน และบทบาทของผู้กำหนดนโยบายในการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยได้มีการเสนอแนวทางให้ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนเข้าไปมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมโดยการแบ่งปันข้อมูล ส่งมอบเอกสารหรือสิ่งที่เกี่ยวข้อง จัดการเยี่ยมชมนักเรียน พัฒนาบทเรียนร่วมกับครู เป็นครูด้วยตนเอง เสนอโครงการ และแนะนำแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ส่วนผู้อำนวยการหรือผู้จัดการโรงเรียนให้มีบทบาทใน

ฐานะผู้อำนวยการศูนย์วัฒนธรรมและประสานงาน สนับสนุนการพัฒนาวิชาชีพครู หน่วยงานความสะดกด้านโลจิสติกส์และข้อกำหนดด้านการบริหาร เชื่อมต่อกับชุมชนท้องถิ่น และพัฒนาและการสนับสนุนเครือข่าย รวมถึงในด้านผู้กำหนดนโยบาย ได้มีการเสนอแนวทางให้มีบทบาทในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมโดยการพิจารณาข้อกฎหมายและนโยบายที่จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ การทำแผนและวิเคราะห์นโยบายเพื่อการวางแผนระยะยาว การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับนโยบายที่จะช่วยบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเข้ากับการศึกษา การใช้ความยืดหยุ่นและการปรับตัวของนโยบาย และการสนับสนุนเครื่องมือและกลไกในการจัดสรรทรัพยากร (UNESCO, ICHACAP and APCEIU, 2022) ซึ่งประเด็นเหล่านี้หากนำมาบูรณาการกับหนังสือเล่มนี้ด้วยหรือนำมาสู่การพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ในอนาคตก็ทำให้แนวทางในหนังสือเล่มนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นและจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในอนาคตได้ต่อไป

บทสรุป

การบูรณาการศาสตร์ความรู้จากสาขาวิชาต่าง ๆ เข้ากับการจัดการเรียนรู้หรือการจัดการศึกษานับเป็นสิ่งที่ควรดำเนินการให้เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายแก่ผู้เรียน ซึ่งจะนำไปสู่ประโยชน์จำนวนมากที่ผู้เรียนจะได้รับ โดยการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนับเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้แนวทางหนึ่ง ที่องค์การยูเนสโกได้ให้ความสำคัญและส่งเสริมให้ประเทศต่าง ๆ นำไปใช้ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้บนฐานชุมชนและ วัฒนธรรมของผู้เรียน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญควรค่าแก่การเรียนรู้และเป็นทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่สำคัญที่ผู้เรียนสามารถนำไปต่อยอดสร้างสรรค์ได้ ทั้งยังเป็นแนวทางหนึ่งในการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอีกด้วย โดยการบูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถใช้แนวทางการจัดการเรียนการสอนได้ทั้งการติดตามประเภทของหลักสูตร จัดตามลักษณะการบูรณาการในเนื้อหาสาระ และจัดตามลักษณะของกลุ่มครูผู้สอน ซึ่งเนื้อหาความรู้จะเชื่อมโยงไปกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้ด้วยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลก ส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน และส่งเสริมการเรียนรู้ด้านอารมณ์และสังคม รวมถึงการจัดการเรียนรู้ด้วยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ใช้ภาษาแม่เป็นฐาน โดยผู้สอนสามารถกำหนดเนื้อหาของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนำไปออกแบบและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนได้ทั้งในรูปแบบการสอนเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (Teaching about Intangible Cultural Heritage) ให้ผู้เรียนได้ลงมือทำและเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น ๆ และรูปแบบการสอนโดยใช้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (Teaching with Intangible Cultural Heritage) ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มโนทัศน์เชิงวิชาการที่สัมพันธ์อยู่กับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น ๆ ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวเหล่านี้เป็นเพียงตัวบทหนึ่งในการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หากครูผู้สอนหรือผู้สนใจจะนำแนวทางเหล่านี้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาและปรับรูปแบบแนวทางให้เหมาะสมกับบริบทของการเรียนรู้และบริบททางสังคม วัฒนธรรม รวมถึงจะต้องวิเคราะห์ให้เหมาะสมกับสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องหรือเข้ามามีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ควรให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น ๆ หรือที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมให้เกิดองค์ความรู้ที่หลากหลายแก่ผู้เรียนและการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2558). *คู่มือการเสนอขอขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: องค์การส่งเสริมวัฒนธรรมผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์, สำนักงานกิจการโรงพิมพ์.
- ชีวลลิตี บุญเกียรติ. (2560). คำชี้แจง. ใน *งานสัมมนาวิชาการ “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ : บทเรียนจากเพื่อนบ้าน”* (น. 5-6). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (19 สิงหาคม 2542). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 116 ตอน 74 ก. หน้า 1 - 23.

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559. (1 มีนาคม 2559). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 133 ตอนที่ 19 ก. หน้า 1 - 9.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2567). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ศูนย์สื่อและสิ่งพิมพ์แก้วเจ้าจอม.

UNESCO, ICHACAP and APCEIU. (2022). *Bringing living heritage to the classroom in Asia-Pacific: A resource kit*. Bangkok: Gang of the Unicorn.

UNESCO. (2003). *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Paris: UNESCO.